

”Vi dränks i information och saknar simutbildning!”

Uttrycket ovan är ett av många jag antecknade vid ett intressant symposium i Lund som hölls för att fira Bengt Hjelmqvists 101-årsdag. Jubilaren själv, sina 101 år till trots, läste nyskrivna verser.

I ett av sina inlägg formulerade han också en mening jag skrev in i min citatsamling: ”Per Albin Hansson skapade folkhemmet. Vi gjorde biblioteken till samhällets vardagsrum”.

Gunnar Broberg, professor i idé och lärodomshistoria vid Lunds universitet, höll den avslutande föreläsningen. Det var en elegant och personlig beskrivning av ”mina bibliotek” från barndom över studietid, till forskargärning där det privata användes som grund för en allmän och lärd exposé över det svenska biblioteksväsendets framväxt och roll i samhället.

”Bibliotek är som kyrkor, andliga rum”, är ett av de citat jag antecknade från hans föreläsning.

Symposiet innehöll också en paneldiskussion med företrädare för de sex universitet och högskolor som bedriver bibliotekarietutbildning, eller snarare utbildar inom området informations- och biblioteksvetenskap.

En tänkvärd kommentar från panelen var att folkbiblioteken aldrig förstått vad folkbildning egentligen är, trots att institutionen hänförs till folkbildningsfamiljen.

I folkbildningen ska varje individ ses som ett subjekt, kring vilken de kunskapsfrämjande aktiviteterna ska organiseras och skapas.

Har folkbiblioteken sett sitt arbete ur det perspektivet, frågade man eller har man inte snarare försökt trycka på sina besökare en skönlitterär kanon man lärt in på universitet och gymnasier?

Ett annat intressant inlägg kom från professorn vid Danmarks Biblioteksskole, Birger Hjørland. På frågan hur forskarvärlden ser på bibliotekens roll och verksamhet i framtiden svarade han: ”Biblioteken skapar sina användare!”

Han vände på den gängse uppfattningen att bibliotekens uppgift är att tolka och tyda användarens behov, till att ge biblioteken en mycket offensivare roll; som en aktör som genom sina val skapar sina användare.

Det är alltså bibliotekspersonalens val av medier, lokaler och lokalutformning, öppettider och tillgänglighet som skapar användaren!

I detta nummer av Framsidan presenterar vi några framsynta bibliotek; bibliotek som inte sitter och väntar på framtiden utan som skapar den. Dieselverkstaden i Nacka är ett exempel på en biblioteksverksamhet där man inte bara i retoriken, utan i rummets gestaltning och resursernas fördelning verkligen satsat på ungdomar.

Kyrka och/eller vardagsrum – kan det förenas? Vilken bransch är vi verksamma i – den humanistiska eller teknologiska och kan dessa världar mötas i vårt vardagsrum? Och simdynorna i informationsfloden, är det vi som ska kasta ut dem?

Lena Skoglund

Förvaltningschef
Regionbibliotek Västra Götaland

Program - næste side

kaffe & kage

saftevand til børnene

framsidan

redaktion

ansvarig utgivare	Lena Skoglund lena.skoglund@vgregion.se
redaktör	Ann-Charlotte Hammarén ann-charlotte.hammarén@vgregion.se
redaktionsgrupp	Ann-Charlotte Hammarén Lena Skoglund
bildhantering	Finn Hensner
omslagsbild	Ann-Charlotte Hammarén
tryck	Litorapid media AB Göteborg

Regionbibliotek Västra Götaland
Regionens Hus
405 44 Göteborg
Tel 031-7051680
www.bibl.vgregion.se

innehåll

ledare — Vi dränks i information.....	
arhus — Utvecklingspower	4-8
politik — Politikernas inställning är avgörande	9
dieselverkstaden — Det måste vara roligt att jobba!	10-13
politik — Vi satsar på kulturen i Nacka!	14
politik — En del av samhällets infrastruktur	15
mölnadal — Vägra deppa!	16-18
politk — Dags att satsa på kulturen	19
helsingfors — Med framtiden i sikte	20
politik— Boken, kulturen och biblioteken	21
krönika — Lokal identitet i en digital medievärld	22
sista ordet	23

Utvecklingspower

Satsa på IT och utbildning!

Handla; om staten inte gör det som behövs – gör det själv!

Var snabb att anpassa verksamheten efter att behoven förändras!

Rolf Hapel, chef för Århus kommunbibliotek, som tilldelats årets Bill Gates-pris, har många konkreta tips på hur ett bibliotek kan bli framgångsrikt.

Text Ann-Charlotte Hammarén

Foto Tao Lützen

Han påminner om en ledare för ett större företag när han skissar upp bibliotekets framgångskoncept på en stor whiteboard inne på sitt arbetsrum. Rolf Hapel håller glatt med när jag påpekar liknelsen.

– Jag har alltid intresserat mig för hur man jobbar inom andra branscher och jag sneglar gärna på näringslivet, avslöjar han.

Hans entusiasm är av den medryckande sorten och när han räknar upp vilka ingredienser som behövs för att ett bibliotek ska bli framgångsrikt, är det lätt att förstå att han får stöd för sina idéer hos politiker och lyckas inspirera bibliotekspersonalen. Två faktorer som, enligt Rolf Hapel, har avgörande betydelse för hur ett bibliotek lyckas.

Han poängterar att det inte räcker med bra idéer. Personalen måste vara delaktiga, såväl när det gäller att hitta på projekt som att faktiskt utföra dem.

– Jag håller hårt på att den som kläcker en idé också får förtroendet och ansvaret att se till att projektet förverkligas, berättar han.

Och det råder ingen brist på uppslag på Århus bibliotek. Personalen, som består till 75 procent av kvinnor med en genomsnittsålder på 50 år, presenterar varje år en mängd förslag till nya projekt. Att persona-

len har ett eget inre driv är, enligt Hapel, förutsättningen för att verksamheten ska kunna utvecklas.

– Det är en fördom att äldre inte är lika förändringsvilliga som yngre, konstaterar han.

Det finns en lång tradition på Århus bibliotek att jobba med projekt. Utöver att utgå ifrån medarbetarnas egen drivkraft är det en självklarhet att man ser till att skaffa de pengar som behövs.

Det danska kulturministeriet har en särskild pott med utvecklingspengar som biblioteken kan söka ifrån varje år. 2003 fick Århus 5,5 miljoner av den totala potten på 20 miljoner.

– Vi arbetar väldigt systematiskt när det gäller att få in pengar till vår verksamhet. Vi använder inte en enda krona av de 500 000 Dkr vi får i anslag av kommunen innan vi sett till att de förmerat sig.

– När det gäller projektpengar får man en krona per varje egen satsad krona. Vi rör inte pengarna förrän vi lyckats få den halva miljonen från kommunen att dubblera sig många gånger om. Förra året blev det i slutändan sex miljoner, berättar Rolf Hapel stolt.

Man måste hela tiden utvecklas för att bli en succé, menar Rolf Hapel,, som låter sig inspireras av hur framgångsrika företagare inom näringslivet arbetar. Foto: A-C Hammarén

135 år - og i verdensklasse

Jubilæumsavis

Århus Kommunes Biblioteker

BILL & MELINDA GATES foundation
Access to Learning Award

2004

GRATIS arrangementer

Program - næste side

kaffe & kage

saftvand til børnene

torsdag den 28. oktober 2004

på alle bibliotekerne

Mere end bøger

De første 100 år handlede det om bøger. Nu er biblioteket meget mere: musik, film, arrangementer, mødested, databaser og ikke mindst internet

Netbiblioteket

Århus Kommunes Biblioteker 'på nettet' er nu den mest besøgte biblioteks-afdeling. Fra enhver pc med internet kan du søge, reservere og genlåne. Tidsskrifter og databaser kan læses, musik kan høres og film kan ses - online på computeren.

Nye bøger og musik

Følg med på biblioteket

Tilbud på nettet

Fri og lige adgang

Digitale
bøger

Århusianske lyrikere
læser egne digte

Frit valg på alle hylder

Kort til kulturen
Lånerkort

Stor biblioteks Quiz
Test din viden
aflever og vind!

Til sammen har bibliotekerne i Århus gennemsnitligt 700 åbningstimer om ugen

Brug biblioteket dagnet rundt på

BIBLIOTEKERNES TILBUD GÆLDER ÅRET RUNDT!

www.aakb.dk

Att man har satsat pengarna på rätt idéer är tydligt med tanke på att merparten av projekten gjort succé och utvecklats till nationella projekt. Litteratursiden.dk är ett exempel på en service på nätet som skapats på Århus bibliotek och nu används i hela Danmark.

Från att Århus bibliotek själva stått för produktionen är webbsajten nu ett samarbete mellan 42 bibliotek som vardera avsätter en fjärdedelstjänst för att skriva artiklar om författare och presentera information om aktuell litteratur.

I och med att så många bibliotek är med i samarbetet har litteratursiden.dk sammanlagt motsvarande 10 heltider. Webbsajten stimulerar inte bara till läsning utan också till direkta lån tack vare att den är kopplad till beställningsservicen bibliotek.dk; en gemensam databas för alla folkbibliotek och forskningsbibliotek i Danmark.

– Litteratursiden.dk har blivit den populäraste litteratursidan i landet, berättar Hapel med glädje.

Ett annat Århusprojekt som väckt mycket uppmärksamhet runt om i landet är musiksite bibliotekernas.netmusik.

Efter flera års förhandling med företrädare för producenter och musiker kunde Rolf Hapel i september i år triumfera med en webbsajt där biblioteksbesökare kan låna musik från nätet.

I och med att musiken krypterats går den inte att bränna ner på en CD-skiva, vilket var en förutsättning för att komma överens med skivbolagen och musikerna. Den lånade musiken raderas också automatiskt när lånet gått ut efter en vecka.

– När skivbolagen insåg att möjligheten att låna musik snarare stimulerar till köp än konkurrerar med skivbolagen fick vi med dem på vår sida.

– Dessutom får skivbolagen betalt per utlånat musikstycke, pengar de annars varit utan.

Rolf Hapel berättar vidare om ett projekt i samma anda som är under utveckling.

– Nu när vi lyckats genomföra vår idé med en musiksite är nästa steg att jobba för att kunna erbjuda biblioteksbesökarna möjligheten att hämta film via nätet.

Nyligen påbörjades förhandlingar med Statens filminstitut men Hapel är beredd

Foto: Ann-Charlotte Hammarén

på att det kommer att dröja flera år innan webbsajten blir verklighet.

– Filmproducenterna har orealistiska föreställningarna om vad deras produkter är värda. Det kommer nog att ta många timmars diskuterande innan de inser att de har allt att vinna på att privatpersoner kan låna deras filmer på nätet.

Rolf Hapel poängterar även betydelsen av en filmsajt ur kulturpolitisk synvinkel.

– Det är viktigt att dokumentärfilmer och andra så kallade smala filmer når ut till en så bred publik som möjligt.

– En filmsajt skulle fungera som en motvikt mot all kommersiell film som pumpas ut på TV-kanalerna.

Inte lika spektakulär som musik- eller filmsiten men desto mer intressant ur en annan synvinkel är webbsajten Finfo, som liksom projektet Sundhedshuset och Jobbhjørnet på filialen i den invandratäta förorten Gellerup utanför Århus, fungerar

som ett integrationsprojekt (se faktaruta nästa sida).

På www.finno.dk finns dansk samhällsinformation på tolv olika språk. Flyktingar och invandrare kan söka på allt från asyl, uppehållstillstånd, arbetsmarknad, utbildning, politik till kultur. En global katalog med användbara länkar till en rad länder finns också med på sajten.

De stora satsningarna på IT har inneburit att Rolf Hapel tvingats att dra ner på annat. Många bibliotek väljer att minska på sina medieinköp och minska satsningen på IT när ekonomin är dålig.

När Rolf Hapel 1994 började som chef i Århus gick 11 procent av bibliotekets budget till medieinköp med syfte att spara pengar. En, enligt honom, helt felaktig strategi. Istället för att dra ner på media började Hapel dra ner på personal. 2003 gick 20 procent av budgeten till media och 30 procent mindre på personalkostnader jämfört med

FAKTA: Bill Gates-priset

Århus kommunbibliotek fick utmärkelsen "Världens mest tillgängliga bibliotek 2004" av Bill & Melinda Gates foundation.

Århus kommunbibliotek uppfyllde följande fyra kriterier för att få priset:

Tillgång till IT
Utbildning av bibliotekspersonal
Undervisning i IT
Satsning på projekt som riktar sig till flyktingar och invandrare

Utöver utmärkelsen fick biblioteket 500.000 dollar.

Prispengarna ska bland annat användas till:

En dataklubb för barn
Utökad utbildning av IT-guider
IT-projekt för kvinnor med invandrarbakgrund
Utveckling av video-on-demand stationer

Mer information om priset:
www.gatesfoundation.org/Libraries

FAKTA: Gellerups bibliotek

På filialbiblioteket Gellerup, som ligger i den mest invandrartäta förorten till Århus, har man satsat stort på olika integrationsprojekt däribland:

Finfo:

En hemsida där invandrare och flyktingar kan söka information om det danska samhället på tolv olika språk. Det finns även länkar till det egna hemlandet.

För mer info: www.finfo.dk

Sundhedshuset:

Ett samarbete mellan biblioteket och mödra- och barnvårdscentralen samt folktandvården pågår i två rum i bibliotekets lokaler.

I Sundhedshuset finns vid vissa tider barnmorska, tandskötare och barnskötare tillgängliga för drop-in besök.

Sundhedshuset ordnar även informationsmöten om allt från hur man ska sköta sina tänder till hur man gör i ordning en hälsosam matlåda (i danska skolor serveras inte lunch). Tack vare att biblioteket uppfattas som en neutral och "ofarlig" plats har det önskade målet att nå invandrarkvinnor som annars drar sig för att besöka MVC, BVC och tandläkare, uppnåtts.

Gratis IT för alla:

Gellerups bibliotek erbjuder en mängd olika kurser i IT däribland utbildning av IT-guider som i sin tur håller i utbildning för andra.

Jobbhjørnet:

Arbetssökande kan få hjälp med jobbsökan och få tips och råd inför anställningsintervjuer.

Läshunger:

Ett projekt som vänder sig till tvåspråkiga barn mellan fyra och tio år och deras mödrar. Syftet med projektet är att återskapa intresse för det fria berättandet, en tradition som många invandrargrupper förlorat i det nya hemlandet. Projektet påbörjades under hösten 2004 och inleddes med "Store fortaelledage", en berättarfestival där samtliga förskolor och skolor inbjöds att delta.

Undervisning:

Elever på Gellerups skola, en skola där samtliga elever har invandrarbakgrund, erbjuds läxhjälp tre eftermiddagar i veckan. Under samma tid kan andra som har svårt att förstå det danska språket få hjälp, exempelvis med att tyda brev från myndigheter.

10 år tidigare. Ingen har dock avskedats utan minskningen har skett via naturlig avgång.

Strategin försvarar han så här:

– IT kompenserar den minskade personalstyrkan. En hel del rutinarbete har också försvunnit tack vare vår nya sorteringsrobot, berättar han.

Det är ett företag som producerar robotar som används för att sortera flygbagage, som efter Hapels önskemål skapat en specialgjord robot till Århus bibliotek.

– Tidigare hade vi svenska robotar men de fungerar inte tillnärmelsevis lika bra som den här. Tack vare vår nya robot har åtta personer frigjorts, arbetskraft som kan utnyttjas betydligt bättre; exempelvis för att bygga lokala nätverk i anslutning till våra filialbibliotek.

Föreställningen att man inte kan satsa på både IT och medieinköp är enligt Hapel också felaktig. Han hävdar istället att en satsning på IT snarare är en förutsättning för att kunna öka medieinköpen.

– Tack vare IT behöver vi inte lika mycket personal. När personalkostnaderna på sikt minskar får vi mer pengar att köpa medier för, säger han.

Hapel ser en fara i att många bibliotek hamnar i en offerroll.

– Jag ser mig själv som en verksamhetsledare. Man måste inse att man själv måste investera i den verksamhet som man är ansvarig för, för att den ska kunna utvecklas och bli bättre.

Och att skylla på dålig ekonomi ser Hapel inte heller som något giltigt skäl till att minska kravet på att bli framgångsrik.

– I Århus kommun spenderar vi 374 kronor per invånare och har 18 utlån per invånare. Genomsnittet för landet är en utgift på 450 kronor per invånare men bara 15 utlån.

Minst lika viktigt som projekten och arbetssättet, som ger personalen stor möjlighet och medföljande ansvar att förverkliga sina egna idéer, och den ekonomiska rationaliteten, är relationen till beslutsfattarna.

Den handlar, enligt Hapel, mycket om att skapa förtroende för bibliotekets verksamhet. Utöver täta möten med ansvariga politiker i kommunen gäller det också att

skapa en image av biblioteket med hjälp av marknadsföring.

Rolf Hapel plockar fram PR-kittet som riktar sig till beslutsfattare; en årsberättelse samt en proffsigt utformad broschyr tryckt på tjockt papper med en medföljande cd-skiva med informationsfilm om biblioteket.

– Politikerna vill investera i sådant de upplever som en succé. Därför är en god image oerhört viktig. Och eftersom beslutsfattare inte själva besöker biblioteket betyder marknadsföringen desto mer.

– När de får en sådan här årsberättelse och tjusig broschyr i handen blir de imponerade, vilket i sin tur gagnar oss.

Att satsa på marknadsföring har visat sig löna sig även gentemot andra grupper. Att anpassa reklam efter målgrupp och ofta byta koncept är hemligheten. Som exempel visar Hapel upp ett reklamblad som vid första anblicken kan förväxlas med direktreklam från en livsmedelsaffär.

Det underliggande budskapet kan tolkas som att det inte är konstigare att gå till biblioteket än till mataffären.

– Vill man nå ut till dem som inte har för vana att gå till biblioteket gäller det att komma på okonventionella tillvägagångssätt. Att annonsera i gratistidningar är till exempel helt rätt eftersom dessa tidningar läses av väldigt många människor.

– Men man ska absolut inte slå sig till ro och inbilla sig att man knäckt koden bara för att man lyckats en gång. Det gäller att vara vaken och beredd på att förnya och anpassa sig till förändrade behov såväl när det gäller innehåll som tilltal.

– Och ständigt utvecklas. Det är det allra viktigaste: Att ha utvecklingspower!

FAKTA: Århus

Invånarantal 300 000

Antal filial bibliotek 18

Besök 900 000 människor gör 2,3 miljoner besök

Utlån 5,3 miljoner utlån/år

Lån 18 lån/inv

Genomsnitt lån i Danmark 14 lån/inv

Politikernas inställning är avgörande

Rådman Torben Brandt Nielsen **socialdemokrati**

ansvarig politiker för bibliotek, kultur och skola i Århus Kommune

Vad tror du Århus kommunbiblioteks framgång beror på?

– Bibliotekschefen är en viktig faktor. Rolf Hapel är en mycket dynamisk ledare som dessutom har en fantastisk förmåga att omsätta idéer i praktiken.

– Men politikernas inställning har också en avgörande betydelse. Utan visioner går det inte att genomföra några förändringar.

– För att ett bibliotek ska ha möjlighet att utvecklas måste politikerna inse bibliotekets betydelse.

– I Århus har politiker och bibliotekschefer ett väldigt nära samarbete vilket jag tror är den kanske största anledningen till att bibliotekets verksamhet blivit så framgångsrik.

– Vi träffas vart fjortonde dag för att gå igenom aktuella biblioteksprojekt och diskutera hur vi ska uppnå vår gemensam målsättning med verksamheten.

Vad har bibliotekets verksamhet för betydelse för Århus kommun?

– Biblioteket är betydelsefullt för en kommunen ur flera aspekter. Århus är en studentstad, och med 30-40 000 studenter i staden är det naturligtvis en självklarhet att ha ett välfungerande bibliotek. Men minst lika viktigt är det för resten av befolkningen.

– Ett bibliotek är ett samhälles centrum för kunskap, och för att alla; såväl studenter som lässvaga, invandrare och lågutbildade ska ha samma tillgång till kunskap krävs att man satsar på biblioteket.

– Det finns inte heller någon motsättning att satsa på någon speciell grupp eftersom varje ny satsning gynnar alla. Att sprida ny teknologi är ett bra sätt att utjämna skillnaderna mellan olika grupper i samhället.

Vad har ni för planer för framtiden?

– Vi är i färd med att omskapa våra filialbibliotek till lokala kulturcentra som även ska innefatta medborgarservice.

Vårt nuvarande huvudbibliotek är för litet så vi har tagit beslut om att bygga ett Multimediehus som ska stå färdigt 2012. Vi

ska satsa på att vara först med den senaste teknologin och vara tillgängliga för alla våra medborgare.

– Multimediehuset kommer att kosta 400 miljoner Dkr. Det är mycket pengar men ett kunskapens hus som vänder sig till hela befolkningen är värt att satsa på. Det lönar sig alltid att satsa på kunskap och kultur.

– Multimediehuset ska skapas utifrån användarnas behov så nu är nästa steg att ta reda på vad medborgarna vill ha. Vi ska starta en idédebatt i Århus i vår. Utöver en hemsida för inlägg kommer vi att ha särskilda fokusgrupper för att sätta fart på diskussionerna.

– När man jobbar med biblioteksväsende måste man vara kreativ och tänka nytt. Att vara konservativ och göra som man alltid har gjort går bara inte.

– Viktigt är också att se möjligheterna istället för begränsningarna, något vi alla försöker göra.

Det måste vara roligt att jobba!

Slappt tillbakalutade och djupt koncentrerade med varsin spelkontroll i händerna.

Ett gäng killar i yngre tonåren som spelar TV-spel är inte en syn man väntar sig när man går in på ett bibliotek.

Men på Dieselverkstaden i Nacka är det en självklarhet att det som finns i våra vardagsrum också ska finnas på biblioteket.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

Margareta Swanelid, enhetsledare på Dieselverkstaden, tycker att det är viktigt att utmana traditionellt bibliotekstänkande.

– Varken man gillar det eller inte är TV-spel en del av ungdomskulturen, och eftersom bibliotekens roll är att vara en mötesplats för alla generationer ska spelen också finnas här, menar hon.

– Och vem bestämmer egentligen att det är finare eller bättre att läsa en bok än att spela TV-spel, frågar hon vidare.

Jag har inget svar och undrar istället om inte spelandet stör de andra besökarna.

– Det här är inget tyst bibliotek. Man får umgås, fika och prata i mobiltelefon. Här finns inga förbud. Dessutom behöver inte dagens unga tystnad för att koncentrera sig. Varje dag sitter elever och pluggar här och ingen har klagat på att det inte är tyst.

Margareta Swanelid poängterar också att ungdomarna som kommer till biblioteket för att spela TV-spel dessutom får någonting annat på köpet.

– I stället för att sitta hemma och spela kommer de i kontakt med en miljö där det pågår en massa annat.

Biblioteket, som tillsammans med ett antal andra hyresgäster delar på den 4000 kvadratmeter stora lokalen i den gamla diesel-fabriken, har dessutom profilerat sig genom att satsa särskilt mycket på medier som tilltalar ungdomar. Margareta Swanelid understyrker dock att Dieselverkstaden inte är ett ungdomsbibliotek.

– Detta är ett vanligt folkbibliotek och medier som är attraktiva för unga människor är även intressanta för andra. Vem vill inte vara ung och hänga med?

I bokhyllorna finns inte heller någon åtskillnad mellan vuxen- och ungdomslitteraturen. Böckerna står ordnade efter ämnen som subkulturer, science fiction, fantasy och skräck.

– Vi får mycket beröm för vår boksamling, men egentligen har vi inte bättre böcker än andra bibliotek. Det är bara det att vi placerar ut dem på ett mer lättillgängligt sätt. På traditionella bibliotek finner man exempelvis böcker om hundar under avdelningen ekonomi och näringsliv.

– Vi ordnar istället våra böcker utefter vad vi tror är mest naturligt för våra besökare.

Vi har därför lagt exempelvis hundar under vår egen rubrik djur och natur. Detta system uppskattas av våra besökare som lätt hittar bland hyllorna utan vår hjälp, berättar Margareta Swanelid.

Att besökarna ska klara sig på egen hand är en av Dieselverkstadens grundläggande målsättningar. Via projektet noll-hinder vill man undanröja alla hinder som en besökare kan möta.

– Genom att underlätta för besökarna och ge dem möjlighet att låna och lämna tillbaka böcker själva får vi tid att ägna oss mer åt besökande som verkligen behöver vår hjälp samt åt läsfrämjande åtgärder och utvecklande av verksamheten.

När Margareta Swanelid pratar om läsfrämjande verksamhet förstår jag att det inte enbart behöver innebära bokläsande. Serier finns det mängder av på Dieselverkstaden och till och med flera hyllmeter med de omdiskuterade japanska Manga-serierna.

– Att vi har Mangaserier bland våra medier har ifrågasatts. Men vem ska bestämma vad som är bra och dåligt? Vi har

Fria yrkesroller, lagarbete och flexibla arbetstider är viktigt för att skapa ett bra arbetsklimat och kunna ha generösa öppettider, menar Margareta Swanelid som valts av sina kollegor till enhetsledare för Dieselverkstadens bibliotek.

Dieselwerkstaden fick Stockholmspriset 2003. Priset utdelas i samarbete mellan Stockholms Handelskammare och Svenska Dagbladet "för att främja och stimulera utvecklingen av stadsmiljön i Stockholm".

För att bygga upp en mediasamling av musik krävs specialistkunskap. När vi anställde sökte vi personer med kompetens inom film, musik och fantasy, berättar Margareta Swanelid.

Varken man gillar det eller inte är TV-spel en del av ungdomskulturen, och eftersom bibliotekens roll är att vara en mötesplats för alla generationer ska spelen också finnas här, menar Margareta Swanelid, enhetsledare på Dieselverkstaden. Foto: Åke E:son Lindman

också serier med inslag av våld och sex som har upprört vissa. Men jag ser ingen anledning att inte ha dem här. Nästan all litteratur har ju faktiskt sådana inslag, påpekar Margareta Swanelid.

Biblioteket har ett eget nätverk av förläggare och bokhandlare för inköp av böcker och serier.

– Vi köper alla våra böcker via nätet. Vi har ingen bevarandeuppgift och det är därför onödigt att köpa via BTJ. När en bok går sönder byter vi ut den.

Film och musik är andra medier som prioriteras. För att säkerställa kvalitén har man redan vid rekryteringen av personal sett till att kompetensen finns.

– För att bygga upp en mediasamling av musik krävs specialistkunskap. När vi anställde sökte vi personer med kompetens

inom film, musik och fantasy, berättar Margareta Swanelid.

Men mer anmärkningsvärt är att man i platsannonser inte sökte efter bibliotekariärer utan använde sig av ett helt nytt begrepp; biblioteksmedarbetare. I samband med Dieselverkstadens tillblivelse tog man inom Nacka kommun beslutet att ta bort titeln bibliotekarie och i fortsättningen inte göra någon åtskillnad mellan bibliotekarie och assistent.

Dessutom tog man bort titeln bibliotekschef och ersatte med enhetsledare, en ledare som väljs på tre år av vardera biblioteks arbetsgrupp. På Dieselverkstaden valdes Margareta Swanelid, som råkade vara den äldsta i gruppen och dessutom assistent i botten.

– Vi jobbar i lag och tar gemensamt ansvar för programverksamheten, inköp och verksamhetsutredningen. Vi har visat att det går att jobba på ett annorlunda sätt med bibehållen kvalitet. Det är en triumf för oss, berättar hon stolt.

Som enhetsledare är Margareta Swanelid representant på enhetsledarmötena, har uppföljningsansvar för budgeten och visst personalansvar. På hennes initiativ togs den traditionella schemalagningen bort.

– Det är väldigt tidskrävande att lägga schema och komplicerat när det ska ändras. Det är ju absurt som det är på vissa bibliotek; att man jobbar samma kväll år ut och år in. Det kan ju faktiskt hända att man vill gå på en kurs just den kvällen man är schemalagd att jobba.

Numera är schemat helt flexibelt och läggs med hänsyn till personalens egna önskningscheman. Dessutom har man tagit bort schemalagning av yttre och inre tjänst (uppdelning av den tid som personalen är ute i biblioteket och inne på kontoret).

– Vi anpassar oss helt efter besökarna. Är det mycket folk på biblioteket är vi många som går ut och tvärtom. Det enda som är bestämt är vilka två som öppnar och vilka två stänger biblioteket den dagen.

– Tack vare att vi är så flexibla kan vi ha mycket generösare öppettider jämfört med andra bibliotek med samma personalstyrka, hävdar Margareta Swanelid.

Tillgängligheten i form av generösa öppettider är viktigt för Dieselverkstadens bibliotek.

– Det gäller att se arbetsplatsen som en H&M butik. Att slå upp dörrarna för kunderna är det allra viktigast. Informationsdisken behöver till exempel inte vara bemannad, anser Margareta Swanelid.

Det okonventionella lagarbetet och den flexibla schemalagningen; finns det inga problem att få det hela att fungera?

– Egentligen borde det vara en självklarhet att jobba ihop och pröva nya saker. Det gör man ju i andra branscher. Alla som jobbar här är väldigt självgående.

– Vi fokuserar inte heller på problem utan bara på möjligheter. Det måste vara roligt att jobba!

DIESELVERKSTADEN

Tjänstemän i 35-40 års åldern slinker ner till Dieselverkstadens bibliotek på lunchen för att spela hockey.

”

Det gäller att se arbetsplatsen som en H&M butik.

Att slå upp dörarna för kunderna är det allra viktigaste.”

Margareta Swanelid, enhetsledare

Börje Sjölund

Kompetens viktigare än titel

Man kan faktisk arbeta på andra sätt!

Det hävdar Börje Sjölund, kulturchef i Nacka kommun. Och han har visat att det går. Det var han som kom på idén att man skulle skrota titlarna på biblioteket och börja jobba i lag.

Det fanns inte ens något krav på biblioteks erfarenhet när Dieselverkstaden sökte personal.

– Kompetens är mycket viktigare än titel. Och till Dieselverkstaden behövde vi folk med specialkunskap inom fantasy, rollspel, film och musik. Innehållet i vår annons lockade många yngre sökande och vi har bland annat anställt tre killar i 30-årsåldern, berättar Börje Sjölund.

Det är inte bara på Dieselverkstaden och de övriga biblioteken som man plockat bort titlarna. I hela kommunen har man en ambition att arbeta aktivt med yrkesrollerna. I projektet Yrrol, som är ett samarbete mellan Nacka kommun och facket, arbetar man för att höja kompetensen hos dem med lägre utbildning.

– Genom att ta bort titlarna ger man alla samma möjlighet att utvecklas.

– På Dieselverkstaden fick personalen välja sin egen ledare och det råkade bli en kvinna som är biblioteksassistent i botten. Det är ett bevis på att man ska ge alla chansen, menar Börje Sjölund.

Enhetsledarskapet är tidsbegränsat. Efter tre år är det dags för omval

– Det finns flera fördelar med att låta ledarskapet cirkulera; dels brukar energin och nytänkande ta slut efter några år som ledare, dels ger man fler personer en chans att leda arbetet.

Börje Sjölund pratar om den attraktiva arbetsplatsen – ett ställe där alla ges möjlighet att växa och kliva in i nya roller.

– Detta synsätt på arbetet attraherar särskilt de yngre. Och det är viktigt för ett bibliotek att kunna rekrytera personal även i framtiden och då gäller det att vara en attraktiv arbetsplats.

FAKTA: Dieselverkstaden

Dieselverkstaden fungerar som ett kulturcentrum i Nacka kommun och som mötesplats för såväl det lokala kulturlivet som verksamheter utanför kommunens gränser.

På drygt 4000 kvadratmeter ryms ett modernt bibliotek, en konsthall, teatersalonger med utrymme för bio- och konsertverksamhet samt nio verkstäder för skapande verksamhet inom bild, skulptur, animation, drama, musik och dans.

Inrymda i lokalerna är även Klätterverket, som är Nordens största klättermuseum, samt bar och matsal med egen verksamhet för pop- och rockkonserter. Dessutom ryms Nacka kommuns kulturkontor, Länsmusikens och Stockholms blåsarsymfonikerna och stiftelsen Carl och Siv Malmstens arkiv i lokalerna.

Dieselverkstaden ligger bara hundra meter från stressen på Sickla Stormarknad. Det är lätt att ta sig hit kommunalt oberoende var man bor i Nacka kommun

FAKTA: Biblioteksvisioner i Nacka

”Biblioteket i Nacka – det öppna biblioteket. En öppen arena där allt kan hända. Som alltid är öppet och är tillgängligt för alla. Som är öppet för ständig förändring och utveckling. Som har en öppen dialog och kommunikation. Som är öppet för samarbete och samverkan.”

Så lyder den vision som kulturnämnden i Nacka beslutat ska tjäna som utgångspunkt för det fortsatta arbetet med biblioteksutredningen som ska ta fram en långsiktig plan för bibliotekens innehåll och inriktning om tio år.

Ur debatten på nätet om biblioteksutredningen :

”Alla har någonting att hämta där, men alla har inte upptäckt det ännu. Det blir en viktig uppgift för framtiden – att få alla att upptäcka vilken fantastisk plats ett bibliotek egentligen är!...Huvudbiblioteket ska ha generösa öppettider, gärna helger och kvällar. Kvartersbiblioteken ska ha mycket kvällsöppet, och möjlighet att ta emot barngrupper från skola och förskola under dagtid. De kan bli kommunens clou! Dieselverkstaden är en bra början!”
Nina Nykvist, Nackabo

”Visst är det bra att medborgarna klarar sig själva och som politiker anser jag att vi måste ta mer egenansvar. ... Men det är i samverkan med andra som människan växer. Kultur betyder ju odling, och den kanske bästa mångsidiga växtplatsen är nog biblioteket”

Björn Carheden, politiker i Nacka

Foto: Åke E:son Lindman

En del av samhällets infrastruktur

– Vi har som alla andra kommuner dålig ekonomi men vi prioriterar kulturen, säger Erik Langby (m) kommunalråd i Nacka kommun.

Dieselverkstaden har kostat mycket pengar och kulturnämnden har gått back ekonomisk. Var det värt satsningen?

– Absolut! För det första behövde vi nya lokaler eftersom vi hade växt ur våra andra kulturlokaler.

– Dessutom skapar Dieselverkstaden massor av positiva synergieffekter som vi inte fått om vi inte delade lokaler med en mängd andra spännande verksamheter.

– Ett exempel på gränsöverskridande projekt är en konsert med klättrare som hålls i Dieselverkstaden.

I Nacka kommun ligger kultur och fritid inte i samma nämnd. Varför?

– Det är svårt att hitta politiker som brinner för både fritid och kultur, därför har vi en kulturnämnd med ansvar för den kommunala musikskolan, bibliotek och övrig kultur.

– Hela kommunens organisation är uppbyggd på ett annorlunda sätt. Våra

tjänstemän har till exempel väldigt mycket att säga till om. Det är bättre i vissa lägen om de som har nära till verksamheterna tar besluten än att politikerna gör det.

Vilken betydelse, anser du, att ett bibliotek har för en kommun?

– Man måste ha en infrastruktur som stödjer tillgången till kultur och utbildning. Biblioteket fungerar som ett viktigt verktyg för detta. Jag skulle vilja påstå att ett bibliotek är lika viktigt som vägar, avlopp eller idrottsplatser.

Vilket är ert främsta uppdrag?

– Att underlätta för barn och ungdomar att få kontakt med kultur. Ett väldigt tydligt politiskt ansvar är att se till att alla barn och unga får möjlighet att själva skapa och ta del av kultur.

FAKTA: Kulturpolitisk programförklaring

2000 antog Nackas politiker en kulturpolitisk programförklaring, vilken innebär att kulturella värden ska vägas in i samtliga kommunala beslut och åtgärder. Programförklaringen ställer inte krav på den renodlade kulturverksamheten utan poängterar ett gemensamt ansvar som kräver att kommunens verksamheter samarbetar och tar del av varandras kunskapsresurser.

Ett av de viktigaste syftena med den kulturpolitiska programförklaringen, är att den genomsyrar alla verksamheter i Nacka kommun.

Ur programförklaringen:

”Kulturen är en drivkraft i samhällsutvecklingen därför ska:

samverkan utvecklas med lokala kulturföreningar, bildningsförbund, kulturella nätverk och övriga fria utövare

samhällsplaneringen präglas av en helhetsyn där de kulturella resurserna och de estetiska aspekterna beaktas

kulturpolitiken inriktas på barns och ungdomars förmåga att uttrycka sig via film och media, ord, bild och form, teater, dans och musik

IT-utvecklingen användas som ett medel för att utveckla kulturens uttrycksformer

gammla tradition bevaras och levandegörs över generationsgränser

kulturarbetet ta vara på olika kulturers impulser, kunskaper och kulturarv”

För mer information: www.nacka.se

Vägra deppa!

Beslutet att sluta deppa tog man på Möln dals bibliotek när personalen höll på att fullkomligt tappa modet efter flera års nedskärningar.

Att sluta fixera sig vid pengabristen och istället börja jobba offensivt blev strategin. Utbildning, marknadsföring och IT-utveckling är något av hemligheten bakom den nuvarande arbetsglädjen.

- Att ha kompetent personal är oerhört viktigt för ett bibliotek, hävdar Margareta Ljunge, bibliotekschef i Möln dal.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

Att utbildning är viktigt är ett konstaterande Margareta Ljunge återkommer till flera gånger när vi träffas på hennes arbetsrum tillsammans med Bert Hoflund, biträdande bibliotekschef och ansvarig för den tekniska utvecklingen på Möln dals stadsbibliotek.

– Personalen måste få möjligheter att vidareutbilda sig för att kunna utvecklas. Många är till exempel otroligt duktiga på att berätta fritt tack vare att de gått kurser i sagoberättande, berättar hon.

Margareta Ljunge poängterar även övriga vinster med att låta personalen gå på kurs såsom att det skapar kontaktnät, ger nya intryck och motverkar hemmablindhet. Utbildning och perspektiv på den egna verksamheten är ingredienser de båda kollegorna är överens om är viktiga för att verksamheten ska kunna utvecklas och biblioteket lyckas nå ut till medborgarna.

– Att ha en utomstående som hjälper till att göra bibliotekets hemsida är exempelvis väldigt värdefullt. Vår webbdesigner

känner inte till verksamheten inifrån och lyckas just av den anledningen göra sidan mer tillgänglig än vi själva hade gjort, påpekar Bert Hoflund.

– Det är helt enkelt lättare för någon som inte själv är inblandad i verksamheten att klura ut de vägar besökarna kan tänkas vilja gå för att söka information än vad det är för oss för vilket allt framstår som självklart, förtydligar han.

Båda anser också att det är minst lika viktigt att hemsidan ger ett proffsigt intryck som att den är lätt att använda. Den interna marknadsföringen glöms inte bort.

– Övriga tjänstemän i kommunen sitter i gemensamma lokaler och får därigenom automatiskt insyn i varandras verksamhet. Ett sätt för oss att synas är via nätet.

– En snygg hemsida betyder mer än man kanske kan tro. Det ger också biblioteket extra credit att visa att vi är först med det senaste inom IT, menar Bert Hoflund.

Uppdatering av filialbibliotekens hemsidor står personal på respektive bibliotek för.

Personalen har fått utbildning för att klara den dagliga skötseln av hemsidan, och en ambulerande teknisk support tjänstgör en gång i veckan på vardera filialbibliotek. Att biblioteket satsar på IT är ingen slump. Margareta Ljunge och Bert Hoflund är båda personligt intresserade av att hänga med i den tekniska utvecklingen.

– Vi hakade på IT-trenden alldeles i början. Vi var långt före kommunen såväl i byggandet av hemsida som i skapande av intranät. När sedan kommunen behövde en IT-strategi var det naturligt att vi var med och arbetade fram den.

– Att vi fått en miljon kronor av kommunen för IT-utveckling är en konsekvens av att vi helt enkelt har visat att vi är duktiga på ny teknik, berättar Margareta Ljunge.

Möln dals stad har dessutom fått glädje av mer än bibliotekets interna IT-satsningar. Via länkkatalogen www.molndal.se/bibl har Bert Hoflund satt Möln dal på cyberspacekartan.

– När IT kom var det mycket snack om att nätet bara var ett kaos. Då kom jag på

Det finns ett bokombud på varje förskola som fungerar som länk mellan förskolan och biblioteket. Vissa förskolor får också besök av bokbussen.

idén med en länkkatalog. Kan man bringa ordning på böcker på ett bibliotek måste man kunna göra detsamma med länkar på nätet, tänkte jag.

Efter flera års tragglande med att sammanställa en länkkatalog, efter samma modell som bibliotekskatalogen är gjord, kan Bert Hoflund konstatera att slitet har varit mödan värd. www.molndal.se/bibl är nu en populär sida som används på skolor och bibliotek och av allmänheten över hela landet.

– Länkkatalogen är ett bra exempel på att satsningar på IT lönar sig. Den har fungerat som PR för hela Mölndals stad. Folk känner helt enkelt till Mölndal via webbsidan, berättar Margareta Ljunge.

Ett annat IT-projekt som rönt uppmärksamhet är bibliotekets egenproducerade litteratursida edvin, döpt efter den legendariska bibliotekarien Edwin Trettondal i Mölndal. I skapandet av sidan har man utgått från hur de flesta besökare går tillväga i jakten på en bok.

– Om man letar efter en specifik bok är det inte ovanligt att man varken kan författarens namn eller titeln. Och många söker litteratur som påminner om någonting de redan läst, berättar Bert Hoflund.

Tack vare att sidan är uppbyggd efter en mängd sökord kan man exempelvis söka efter böcker som stämmer in på beskrivningen av en boks handling. Det går alltså att söka böcker som liknar en bok man har fastnat för.

Margareta Ljunge är övertygad om att litteratursidan främjar läsandet och hjälper såväl låntagare som personal att hitta rätt.

– Att lätt kunna hitta böcker i en genre som man gillar är väldigt stimulerande.

– Och att locka till läsning är ju en av våra viktigaste arbetsuppgifter, poängterar hon.

I bibliotekets läsfrämjande arbete ingår också att regelbundet ta emot skolklasser för visning, ordna skrivargrupper för mellanstadiebarn och att se till att samtliga elever i årskurs 2 och årskurs 5 får besök av en författare.

Biblioteket har också skapat en särskild hemsida för barn. På Corvus finns bland annat boktips, en söksida och information om nya böcker på svenska och en mängd invandrarspråk. På sikt vill man utveckla webbsatsningen och skapa virtuella rum i anslutning till sidan. För att uppmärksamma Corvus har biblioteket bjudit in barn och unga att delta i en uppsatstävling.

– Det gäller att sprida information om det vi gör. Vi lägger ned oerhört mycket

Mölndals stadsbibliotek
Länkkatalog
20 000 utvalda länkar
molndal.se/bibl

arbete på sådant som inte direkt genererar boklån men som på sikt förhoppningsvis leder till att biblioteket utnyttjas mer, säger Margareta Ljunge.

Att ha bredd i verksamheten är någonting man eftersträvar på Mölndals stadsbibliotek. Alla åldersgrupper, från de allra yngsta till de äldsta, vill man nå.

– Det som skiljer oss från andra bibliotek är att vi även satsar på barn under ett år. Vårt projekt ”Ytte pytte ramsor”, där vi rimmar och ramsar med de allra minsta och deras föräldrar har varit väldigt populärt, berättar Margareta Ljunge.

– Kultur- och fritidsnämnden har gett oss i uppdrag att inrikta oss gentemot barn och ungdomar, och där har vi lyckats skapa verksamheter för alla åldersgrupper. Men vi har inte glömt de äldre. Deras behov täcker vi med bland annat bred uppsökande verksamhet och en stort urval talböcker, berättar Margareta Ljunge.

Arbetsplatsbibliotek är också någonting Mölndals stadsbibliotek kan stoltsera med. Exempelvis köper AstraZeneca två timmar bibliotekarietjänst till sitt eget bibliotek av Mölndals stadsbibliotek och Försäkringskassan får regelbundet böcker utbytt av en bibliotekarie. Dessutom använder sig häktet i Göteborg av Mölndals stadsbiblioteks tjänster. Bokbussen stannar även till på Sagsjöns kriminalvårdsanstalt varje vecka.

Utöver att arbetsplatsbiblioteket har betydelse för bibliotekets budget ger det andra positiva synergieffekter framhåller Margareta Ljunge.

– Genom att ha arbetsplatsbibliotek har vi möjlighet att ha fler anställda vilket i sin tur är en tillgång för hela verksamheten, berättar hon.

– Det är ju personalen som har störst betydelse för hur verksamheten fungerar och utvecklas. Och när det gäller personal har Mölndals stadsbibliotek tur, för vår personal är helt fantastisk!

FAKTA: Mölndals stadsbibliotek

Mölndal är med 57.000 invånare den tredje största kommunen i Västra Götalandsregionen.

Huvudbiblioteket har på grund av för små och icke ändamålsenliga lokaler och den geografiska nackdelen, med E6:an som skär rakt igenom kommunen, haft svårt att fungera som huvudbibliotek. För att kompensera detta har man satsat på filialbiblioteken i Källered, Balltorp och Lindome. Biblioteken har genomgående samma standard och samma sortiment och urval av medier fast i mindre skala än huvudbiblioteket. Källered biblioteket har dock ett annat sortiment på grund närhet till flyktingmottagningen Sagåsen, för att kunna täcka de särskilda behov som finns där.

Varje bibliotek har eget budgetansvar. Det egna ansvaret löper som en röd tråd genom hela den platta organisationen.

FAKTA: Barnbiblioteksverksamhet

Genomgående på samtliga bibliotek i Mölndals kommun är satsningen på barn. För barn 0-1 år och deras föräldrar finns ”Ytte Pytte ramsor”. Det finns också en lång tradition att ha sagostuder på biblioteket. Satsning på sagodunder är delvis en följd av att det finns många dagbarnvårdarna i Mölndal. På alla förskolor finns ett bokombud som fungerar som länk mellan förskolan och biblioteket och en del ”litterära förskolor” får besök av bokbussen ett par gånger per termin. Det pågår även mycket samarbete mellan biblioteket och skolorna i kommunerna. Man kan bland annat välja att läsa och prata om böcker på biblioteket som fritt valt ämne i skolan. Mölndals och Balltorps bibliotek deltar i regionbibliotekets projektet ”2020 Mars-Express” - ett projekt som spanar kring morgondagens bibliotek för barn och ungdomar.

Dags att satsa på kulturen

I en kommun, som ligger i skuggan av en stor stad, är det extra viktigt med ett välfungerande bibliotek.

Det anser Matti Riukka (s), ordförande i kultur- och fritidsnämnden i Mölndals Kommun. Han är en av deltagarna i EU-projektet VISP vars syfte är att vitalisera stadskärnor som ligger nära en storstad. Mölndals bibliotek är en av deltagarna i projektet.

På vilket sätt skulle biblioteket kunna bidra till att göra stadskärnan mer levande?

– I dagsläget är Mölndals centrum ödsligt efter att affärerna stängt. Det vill vi ändra på. En tanke är att skapa ett kulturhus med bibliotek och andra verksamheter med kvällsaktiviteter.

– Eftersom det livslånga lärande löper som en röd tråd genom VISP-projektet är biblioteket en självklar samarbetspartner. Att ge människor möjlighet att utvecklas under hela livet är ju en av bibliotekets viktigaste uppgifter.

Hur skulle biblioteket kunna utvecklas?

– Jag tror att det är viktigt att anpassa verksamheten efter att behoven förändras. Idag är det nog många som söker en lugn oas. Biblioteket fungerar som en motpol mot det ständigt pågående bruset och som en tillflykt för trångbodda.

– Unga i gränslandet mellan barn och ungdom söker sig också till biblioteket för att få en fristad. Egentligen borde man anpassa biblioteken mer efter deras behov. Man skulle exempelvis kunna ha några anställda med fritidsledarutbildning som en resurs på biblioteken.

– Och när det gäller utvecklingsmöjligheter för bibliotekets verksamhet i allmän-

het är det bara fantasin som sätter gränserna.

Ekonomi sätter väl trots allt tydliga gränser för biblioteken?

– Eftersom vi är en rik kommun betalar vi en hel del i omfördelningsskatt till kommuner med sämre ekonomi.

– Men efter att ha prioriterat vård, skola och omsorg under tre mandatperioder är det dags att satsa offensivt på kulturen. Och det gäller att börja se problemen som utmaningar istället.

– Dessutom tror jag att ett rikt kulturliv ger så pass mycket positiva synergieffekter att det lönar sig rent ekonomiskt i längden att satsa på kulturen eftersom den, när den aktiverar människor, fungerar som förebyggande friskvård.

– Det gäller bara att gemensamt komma fram till att kulturen är värd att satsa på.

I vissa kommuner har man delat upp kultur- och fritidsnämnder och har en egen kulturnämnd i syfte att stärka kulturens ställning. Ser du ingen risk att kulturen får stå tillbaka för fritid när kultur och fritid ligger under samma nämnd?

– Nej, det gör jag inte; i Mölndal fungerar det väldigt bra. Jag anser att kropp och själ hör ihop och tycker därför att det är bäst som det är.

– För ett av våra filialbibliotek i Kålleröd håller vi för tillfället på att utreda möjligheten att förena replokaler för musiker med fritidsgårdsverksamhet och bibliotek i samma byggnad. En spännande idé, tycker jag, som man även skulle kunna vidareutveckla i ett framtida kulturhus i Mölndals centrum. Att som i Diesilverkstan ha en klättervägg tycker jag exempelvis är en utmärkt idé. Någon form av servering behövs också för att få till en levande mötesplats.

– Och drömmen vore att ha ett hus som har generösa öppettider – ett levande hus där inte kommersen ställer villkoren.

FAKTA: VISP

Mölndals kommun är initiativtagare och ansvarig för EU-projektet VISP.

Med i projektet är representanter från en mängd olika områden, däribland politiker och tjänstemän från kultur- och fritidsnämnden, kommunstyrelsen, arbetsmarknads- och familjestödsnämnden, Västra Götalandsregionen och vuxenutbildning Mölndal samt representanter från näringslivet.

Deltagande städer utöver Mölndal:

Matlock i Storbritannien

Enschede i Nederländerna

Kortrijk i Belgien

Stadsdelen Harburg i Hamburg

Drammen i Norge

Mer information på: www.vispnet.org

Med framtiden i sikte

Bibliotekarier svarar på frågor i radio.

Det finns studior att låna om man vill skapa egen musik och man kan få information om en ny bok när man är i simhallen.

Det är bara fantasin som sätter gränser för vad ett bibliotek kan utvecklas till. I alla fall i Helsingfors. Maija Berndtson, chef för Helsingfors stadsbibliotek, berättar om bibliotekets senaste projekt och närmaste framtidsplaner.

Text Ann-Charlotte Hammarén

Sist du blev intervjuad för Framsidan var under Bokmässan 2002. Då skulle Helsingfors bibliotek just inviga sitt nya musikbibliotek på järnvägsstationen i Helsingfors. Hur har det gått?

– Väldigt många människor har sökt sig dit. Det har faktiskt blivit så populärt att vi ska slå ihop verksamheten med vårt IT-bibliotek Kabelboken.

– Anledningen är att det är till stor del samma kategori människor som använder de två biblioteken; ungdomar, män och kvinnor med utländsk härkomst såväl invandrare som turister.

– 2005 kommer sammanslagningen vara klar och det nya Bibliotek 10 att öppnas. På 1000 kvadratmeter, i det gamla posthuset som ligger alldeles i närheten av järnvägsstationen, kommer musik och IT-bibliotekets verksamheter att samsas.

Vad kommer att utmärka Bibliotek 10?

– Utöver musik och IT-profilen kommer vi att ha generösa öppettider, ända till kl. 20 fyra dagar i veckan och till kl. 18 på helgerna.

– Musikbibliotekets verksamhet kommer också att utvecklas. På Bibliotek 10 kommer det att finnas studior att låna för dem som

vill skapa egen musik. Vi kommer även att anordna mindre konserter i lokalerna.

Men går det att kombinera musik- och biblioteksverksamhet; störs inte de som vill ha lugn och ro om rockgrupper repeterar i samma lokaler?

– Det är våra användare som anser och vill att verksamheterna ska höra ihop. Och studiorna är naturligtvis ljudisolerade.

Vad har ni för andra framtidsplaner?

– Bibliotekets informationsservice, som är en mycket viktig del av vår verksamhet, kommer att bli ännu mer betydelsefull i framtiden. IGS-projektet, som vi drog igång med en del av prispengarna*, fortsätter att utvecklas. Hitintills har vi haft våra mobila informationsservicestationer på simhallar, ålderdomshem, järnvägsstationen, i köpcentra och på vissa förvaltningar.

– Ett mycket spännande projekt är IGS nya samarbete med Finlands Rundradio. En gång i veckan besvarar någon i IGS-teamet en fråga, ställd av en radiolyssnare, i direktsändning.

Foto:Leif Weckström

– Att medverka i radio är ett väldigt bra sätt att marknadsföra sig på. Genom att berätta om hur vi fått tag på svaret på lyssnarens fråga och passa på att prata lite allmänt om informationssökning och källkritik skapar vi intresse för bibliotekets verksamhet i stort.

Hur ser framtidens bibliotek ut?

– Det hybrida biblioteket är redan skapat. Nu är det dags för fusionsbiblioteket; en mötesplats där man skapar kontakter, inte enbart via nätet utan via fysiska möten.

– I Singapore har man redan dragit igång ett antal fusionsbibliotek, där bibliotekets verksamhet bara är en liten del av helheten.

– Alla som är en del av informations-samhället, exempelvis företag som skapar hemsidor eller tjänster för mobiltelefoni, är presumtiva samarbetspartners i ett fusionsbibliotek. I lokalerna, som Kabelboken lämnar i samband med sammanslagningen med musikbiblioteket, kommer vi att försöka skapa ett fusionsbibliotek, med flera medverkande och biblioteket endast som en liten del av helheten.

* Helsingfors stadsbibliotek fick Bill Gates priset 2000. Biblioteket fick 1 miljon dollar.

Boken, kulturen och biblioteken

I dagens informationsteknologiska samhälle har ibland farhågor ventilerats om bokens snara död. Genom TV, radio, videor etc kommer vi att få såväl information som kulturbudskap på ett lättillgängligt sätt som passar den moderna människan.

Text Lars Nordström
ordf. (s) Västra Götalands kulturnämnd

Verkligheten har blivit helt annorlunda. Trots all modern teknik lever boken i all höggunstig välmåga. Böcker köps och läses som aldrig förr och nya distributionskanaler öppnas. Detta innebär också att biblioteken har kunnat ha kvar sin roll som viktiga kulturförmedlare. Samtidigt har det visat sig att antalet boklån sakteligen sjunker och de flesta böcker som läses också har köpts av läsaren.

Flera faktorer ligger bakom denna utveckling. I Sverige har ju bokmomsen tagits bort vilket gjort böckerna billigare. Till detta kommer att nya tillverkningstekniker också sänkt kostnaderna. Böcker har helt enkelt blivit lättillgängligare.

Ett annat intressant och mer allvarligt förhållande är att andelen av befolkningen som läser inte ökat utan det är de etablerade läsarna som läser mer och fler böcker. Här har biblioteken nu kanske sin viktigaste roll nämligen att vara en plats som kan stimulera nya grupper att börja upptäcka böckernas värld.

Detta är ju ingen ny uppgift men den framstår som desto viktigare i en tid när andra förhållande har blivit politiskt eller

tekniskt förändrade till det bättre vad gäller bokdistribution.

Här finns uppenbarligen ett stort och viktigt arbetsfält för biblioteken då det gäller i första hand att skapa ett läsarinresse och kanske något tona ner rollen som bokutlånare.

Sett utifrån ett kulturpolitiskt perspektiv är det idag allt mer angeläget att sprida kulturkonsumtion, deltagande och utövande till allt fler grupper.

Inbitna kulturälskare hittar alltid sina egna vägar och även sina bokkanaler, medan den kulturovane kan vara en ömtålig person som det finns all anledning att åtminstone försöka närma sig.

Det främlingskap som många uppger att de känner i dagens samhälle kan till viss del bero på att man inte förstår sin egen historia och kultur. Här har boken och annan kultur en central plats i försöken att minska dessa brister. Biblioteken som en samlad kulturplats har självfallet en strategisk uppgift.

Film i Väst, Skolbio Göteborg och Göteborg Film Festival presenterar

SKOLBIODAG

under Göteborg Film Festival

Onsdag 2 februari
09.00-16.00

Ur programmet:

Sara Kadefors

fiktio dokumentärer

se prata göra

unga filmer digitala historier

eget skapande

För fullständigt program: www.filmvast.se/bou

Göteborg Film Festival REGIONALBIBLIOTEK VÄSTRA GÖTALAND Skolbio

FILM I VÄST

Prenumerera gratis på nya ungdomstaltidningen **Iller**. Första numret ute i januari!

Tal i Väst gör flera taltidningar till dig med nedsatt syn. Tal i Väst produceras av CTI som också gör privata inläsningar på beställning. CTI producerar och översätter också material till punktskrift, storstil och lättläst.

Mer information om:

Iller tel: 031-7051693

CTI/Tal i Väst tel: 031-7051692

www.bibl.vgregion.se

Lokal identitet i en digital medievärld

Ingen kan förneka de svenska folkbibliotekens framgångssaga under slutet av 1960-talet, 1970-talet och åtminstone början på det efterföljande decenniet. Folkbibliotekens antal växte. De formerades i ofta hierarkiska strukturer där varje bibliotek visste sin roll i förhållande till andra bibliotek.

Text Christina Persson
chef Göteborgs stadsbibliotek

Grunden för framgången låg i tidsty-piska fenomen som effektivisering och rationalisering och uttrycktes i ord och handling av den tidens starka och karismatiska biblioteksledare. Utgångspunkten för de rationaliseringar som än idag präglar många biblioteks arbets sätt och arbetsfördelning var den så kallade rationaliseringsutredningen från 1970.

Utgångspunkt för effektiviseringen var bland annat bildandet av Bibliotekstjänst med dess sambindning och försäljning av biblioteksspecifika möbler och material. Dessa effektiva och rationella folkbibliotek professionaliserades av bibliotekarier utbildade och formade av monopolutbildningen Bibliotekshögskolan.

Från Smygehuk till Haparanda såg vi så dessa fina folkbibliotek funktionellt möblerade med informationsdisk och utlåningsdisk i samma ljusa ek. Bibliotekspersonalen delade effektivt upp arbetsuppgifter sins emellan och lade schema med yttre och inre tjänst. På den inre tjänsten förekom bland annat bokmöten där man med ledning från sambindningslistans lektörsomdömen köpte ungefär samma goda litteratur. Trots omsorg i litteratururvalsarbetet fanns det kommuninvånare som inte självmant kom för att låna det som köpts in. För dessa startades nya tjänster där bibliotekarier förmedlade den inköpta litteraturen via upp-sökande verksamhet.

Allt var väl i biblioteksvärlden men tiden gick...

”Biblioteket är inte en ö i lokal-samfundet, hvorfra der spredtes oplevelse og oplysning, som et fyrtårn spredde lys i det oprørte hav. Bibliotekarerne er ikke fremmede, som er kommet til denne ö i

faldskærm med en færdigpakker rygsæk, med den ideale materialbestand på ryggen. Brugerne er ikke ”gennemsnits-bruger”, men indfødte med specifikke kultur- og informationsbehov.”

Så skrev två danska forskare i biblioteks- och informationsvetenskap, Marianne Andersson och Dorte Skot-Hansen 1994¹. Folkbiblioteket skulle inte ses som en isolerad ö, skapad av bibliotekarier om man ville nå framgång.

Grunden för framgång låg istället i att biblioteket hämtade sin identitet i sitt lokalsamhälle och förändrades kontinuerligt efter användarnas och omvärldens behov. Omvärlden inklusive medievärlden hade förändrats och människors medievanor och informationsbehov likaså. Världen hade blivit mer föränderlig och folkbiblioteken började också så smått förändra utseende och innehåll. Man var inte längre så lika. Det mångkulturella samhället i dess alla olika bemärkelser omfamnade nu biblioteket.

På biblioteken vände man nu sitt lyssnande öra mer mot biblioteksanvändarnas olika behov och mindre mot de (ofta osynliga) regler och normer som styr mot likriktning. Den tidigare mer självklara arbetsfördelningen mellan olika bibliotek i en ibland formell ibland informell struktur blev inte längre lika självklar. De tidigare hierarkiska strukturerna byttes ut mot nätverk som inte alltid var lika lättmanövrerade.

Då slog den digitala likriktningen till. En effekt av att lyssna mer på den lokala användarens röst var att det blev svårare att bortse från vissa litteratur- och informationsbehov. Då till exempel behovet av studiestöd ökade blev det svårt och inte särskilt framgångsrikt att avstå från att

möta dessa behov. Omvärlden har nu återigen förändrats. Utöver att fler människor studerar och nya pedagogiska metoder inom utbildningsvärlden sätter spår i folkbiblioteken så förändras medieutbudet. Internet, databaser, e-böcker och elektroniska referenstjänster medför att de bibliotekstjänster och det informationsinnehåll som tidigare funnits på några bibliotek plötsligt kan finnas på alla. Det globala har blivit det lokala. Den digitala medie- och informationsutvecklingen för alltså med sig stora möjligheter för folkbiblioteken att utveckla den lokala rollen. Samtidigt likriktas återigen bibliotekens utbud.

I den elektroniska värld som består av enbart ettor och nollor och ingenting annat är det svårt att åstadkomma variation. Till exempel är inte de e-boksplattformar som erbjuds alltför många och innehållet inte avpassat efter specifika lokala behov.

För att komma åt de digitala tjänsterna ska många bibliotek av olika karaktär och i olika samhällstyper pressas genom en och samma portal. Rent rationellt och av effektivitetsskäl vore det naturligtvis inte bra att inte handla på detta vis. Det vore inte heller särskilt framgångsrikt att säga nej till den digitala utvecklingen. Tvärtom ligger här möjligheter till ny framgång.

Frågan är hur behålla folkbibliotekets lokala profil i den digitala världen? Och hur ska den nationella, regionala och lokala biblioteksstrukturen se ut då omvärlden har förändrats avseende vad som kan och bör göras lokalt respektive centralt?

¹ Andersson, M. & Skot-Hansen, D. (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling. Köpenhamn.*

Äntligen...!

Ja, som den värste Gert Fylking vill man gärna utbrista: Äntligen...! över att en Metodutvecklingskurs i Skönlitterärt arbete nu kommer igång.

Att inspirera till fördjupad läsning av skönlitteratur hörde en gång till bibliotekariernas främsta uppgifter. Efter år av teknikprioriteringar vill nu läns- och regionbiblioteken i Malmö, Stockholm och Västra Götaland i samarbete med Svenska Akademiens Nobelbibliotek åter lyfta fram detta arbete genom att arrangera metodutvecklingskurser på distans med start vårterminen 2005. Den erbjuds fackutbildade bibliotekarierna med intresse för att utveckla och fördjupa förmedlingen av skönlitteratur på bibliotek, och vänder sig till dem som arbetar med vuxenlitteratur.

Intagningen är nationell och 30 platser står till förfogande och kursanordnare denna första omgång är Biskops Arnös folkhögskola, utanför Stockholm. Planerna är därefter att ge kursen genom Folkhögskolan i Kungälv, med start hösten 2005, och på Folkhögskolan i Skurup under 2006.

Kursen motsvarar tio veckors studier under två terminer och består av tre tvådagars sammankomster och två praktiska uppgifter mellan dessa, per termin.

Kursledare är Ingmar Lemhagen, kritiker och lärare knuten till Biskops Arnö, och bland deltagande föreläsare under första terminen kan nämnas Jofrid Karner Smidt, Ingrid Elam, Jonas Thente, Immi Lundin och Åse Kristine Tveit.

Moment som kommer att tas upp är bland annat Läsarstudier, Förmedlarrollen, Konstnärlig kvalitet och värdering av litteratur m m.

Information och anmälan: www.musa.se
gunnar.sudow@vgregion.se

Gunnar Södow
Konsulent, Regionbibliotek Västra Götaland

Barnkulturen ska stärkas

En aktionsgrupp för barnkultur har tillsatts för att under två år arbeta med att ge förslag på hur situationen för landets barnkultur kan förbättras.

Lotta Lundgren, verksamhetsledare för Drömmarnas hus i Malmö, kommer att leda gruppen och Suzanne Osten har utsetts till expert. Deltagarna i gruppen från regionen är Vivi-Ann Nilsson, kommunalråd i Göteborg, Gertrud Widerberg, barnkulturarbetare, Grebbestad,

En uppgift för aktionsgruppen är att lyfta fram de kommuner som etablerat former för arbetet med barn och kultur som kan tjäna som föredömen. Aktionsgruppen ska även ta initiativ till ett så kallat modellsamarbete mellan kommuner i syfte att förmedla dessa exempel och erfarenheter.

Det ska gälla arbete med kultur inom bland annat teater, dans, musik, litteratur, bildkonst, film och muséer. Dessutom ska arbetet inriktas mot musik- och kulturskolornas ställning, bibliotekens roll för läsfrämjandet och enskilda förskolors och skolors sätt att arbeta med kultur. Det ska även gälla samordning mellan olika aktörer och nätverk för att främja barns tillgång till kultur.

Det ingår i aktionsgruppens uppdrag att analysera hur ändamålsenliga de nuvarande offentliga insatserna på barnkultur är. Aktionsgruppen ska samverka med kommuner och landsting och med berörda myndigheter, institutioner och organisationer. Till dessa hör bland andra Statens kulturråd, Barnombudsmannen, Myndigheten för skolutveckling, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd. Aktionsgruppen ska aktivt involvera barn och unga i arbetets olika delar. Senast den 15 april 2006 ska aktionsgruppen redovisa sitt uppdrag i en slutrapport.

Information Kulturdepartementet:
www.sou.gov.se/barnkultur/index.htm

Ewa Kollberg
Konsulent, Regionbibliotek Västra Götaland

sista ordet...

Fokusera på möjligheterna och inte på problemen. Visst låter det äppelkäckt, nästan lite irriterande präktigt. Men det intressanta är att det faktiskt verkar fungera. I alla fall på de bibliotek som jag har besökt inför detta nummer av Framsidan.

Intervjude bibliotekschefer och ansvariga politiker har genomgående denna inställning; att se möjligheterna istället för problemen. Och det är kanske just denna attityd som ger den extra energi dessa bibliotek sprudlar av.

Som Maragreta Swanelid, enhetsledare på Dieselvekstadsens bibliotek i Nacka, uttrycker det; "Det måste vara roligt att jobba!" Och hon har stöd hos politiker och tjänstemän. I Nacka kommun satsar man på att utveckla yrkesroller och öka möjligheterna att utvecklas på jobbet. Nacka är också nytänkande när det gäller kulturpolitik i stort; kulturen ses som viktig i samhällsutvecklingen och enligt beslut i fullmäktige ska kulturen genomsyra samtliga delar av kommunens verksamhet.

På Mölndals stadsbibliotek blev man så trött på att deppa att man helt enkelt beslutade sig för att sluta. Numera koncentrerar man sig på det positiva, och det verkar inte lida brist på möjligheter. Mölndals stad har dragit igång ett EU-projekt med syfte att göra stadskärnor i utkanten av storstäder mer levande. Och biblioteket är en av de viktigaste aktörerna, eftersom det livslånga lärandet löper som en röd tråd genom projektet.

Århus kommunbibliotek, som kan stoltsera med utmärkelsen "Världens mest tillgängliga bibliotek 2004" är intressant ur flera aspekter. Att Rolf Hapel är en ovanligt dynamisk ledare är naturligtvis en betydande orsak till framgången. Själv påstår han att det är personalen, som till 75 procent består av kvinnor i 50-årsåldern, och deras egna inre driv som är förutsättningen för att verksamheten ska kunna utvecklas.

Ann-Charlotte Hammarén
Redaktör

Framsidan

3/04

Aktuellt magasin från Regionbibliotek Västra Götaland

Framsynta bibliotek

